

Spojená škola, Československej armády 24, 036 01 M a r t i n

**Smernica riaditeľa školy č. 3/2018 o prevencii
a riešení šikanovania žiakov v Spojenej škole
Martin**

Martin, 12. december 2018

PaedDr. Jozef Zanolit
riaditeľ školy

Na základe **Smernice Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach**, ktoré nadobudlo účinnosť od 1.septembra 2018 vydávam túto **Smernicu riaditeľa školy č. 3 /2018**:

Šikanovanie je prejavom sociálnej patológie, kde hlavným záujmom a cieľom je niekomu ublížiť. Od jednoduchej agresie sa líši snahou ublížiť druhému a navyše ešte získať ľubovoľnú odmenu vo svoj prospech. Za šikanovanie obvykle neoznačujeme občasnú bitku alebo hádku rovnako zdatných súperov.

Šikanovanie je vlastne **zneužívanie sily alebo právomoci**. Tento výraz znamená zlomyseľné obťažovanie, preháňanie, strkanie do iného dieťaťa, bitky, kopanie, týranie, prenasledovanie, vydieranie, ponižovanie, prezývanie, zastráňovanie, ničenie osobných vecí a pod.

Šikanovanie je problém, ktorý súčasná škola potrebuje špecificky vymedziť, definovať a nutne riešiť. Pojem šikanovanie v školskom prostredí môžeme analyzovať z nasledujúcich troch hľadísk:

1. **z hľadiska psychologického** ako špecifické poruchy správania,
2. **z hľadiska pedagogického** ako problémové správanie,
3. **z hľadiska právneho** ako „**násilnú trestnú činnosť**“ páchanú dieťaťom alebo mladistvým, pričom v prípade šikanujúceho mladistvého môžeme hovoriť o delikvencii mládeže.

1. Charakteristika šikanovania

Pod pojmom šikanovanie rozumieme:

1. akékoľvek správanie žiaka alebo žiakov, ktorých zámerom je ublíženie, ohrozenie alebo zastráňovanie iného žiaka,
2. úmyselný spravidla opakovaný útok voči žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z rôznych dôvodov nevedia alebo nemôžu účinne brániť.

Podstatou šikanovania je:

- a) úmysel ublížiť druhému fyzicky alebo psychicky,
- b) agresia jedného žiaka alebo skupiny žiakov,
- c) prevaha agresora alebo skupiny agresorov nad obeťou.

Šikanovanie sa môže prejaviť:

- 1) **v priamej forme** – najmä fyzickými útokmi, urážaním, nadávkami, posmechom, zosmiešnením, príkazmi agresora vykonať určitú vec proti vôli obeť, odcudzením vecí, vyhrážaním, zastráňovaním, vydieraním, zneužitím osobných údajov, fotografií, šírením nepravdivých informácií alebo kyberšikanovaním,
- 2) **v nepriamej forme** - najmä prehliadaním, ignorovaním, zámerným vyčleňovaním z kolektívu alebo nedobrovoľným vystavovaním agresívnym situáciám.

Kyberšikanovanie

Medzi najrozšírenejšie formy šikanovania v súčasnom období patrí tzv. **kyberšikanovanie**, ktoré v skratke nazývame „**kyberšikana**“.

Kyberšikanovanie – je priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií, najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrasovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.

Kyberšikanovanie má najčastejšie tieto znaky:

- a) sociálna prevaha alebo psychická prevaha agresora, nie je nutná fyzická prevaha,
- b) agresor vystupuje často anonymne,
- c) útok nevyžaduje fyzický kontakt agresora a obeť,
- d) agresor spravidla nevidí priamu emocionálnu reakciu obeť na útok s ohľadom na anonymitu a odstup, ktoré informačno-komunikačné technológie umožňujú,
- e) útoky sa šíria prostredníctvom internetu podstatne rýchlejšie ako inými spôsobmi,
- f) útoky sú prístupné veľkému množstvu osôb,
- g) agresor je schopný uskutočniť útok z rôznych miest,
- h) útoky môžu mať dlhšie trvanie v čase,
- i) obeť nemusí o napadnutú dlhšiu dobu vedieť,
- j) obeť nemusí byť schopná identifikovať agresora,
- k) zverejnené informácie, fotografie a audiozáznamy a videozáznamy môže byť náročné odstrániť z internetu.

2. Príčiny šikanovania

Šikanovanie má veľa príčin. Niektoré sú známe na prvý pohľad, iné sú jasné až vtedy, keď ideme do hĺbky problému. Psychológovia uvádzajú nasledovné hlavné príčiny šikanovania:

- **túžba po moci**, ovládať druhého človeka,
- **motív krutosti**, človeku niekedy pôsobí potešenie, keď vidí druhých trpieť,
- **zvedavosť**, týrať druhého, je tak trochu experiment,
- **nuda**, túžba po senzácii.

3. Podstatné znaky a spôsoby šikanovania

3.1 Základné znaky šikanovania sú:

- a) úmysel bezprostredne smerujúci k fyzickému alebo psychickému ublíženiu druhému,
- b) agresia jedného žiaka alebo skupiny žiakov,
- c) opakované útoky,
- d) nevyrovnaný pomer síl medzi agresorom a obeťou.

3.2 Spôsoby šikanovania:

- **fyzické násilie** – bitie, kopanie, strkanie, fackanie, ťahanie za vlasy, pichanie a strkanie rôznymi predmetmi, napríklad v škole kružidlom, perom, pravítkom a pod.,
- **slovné násilie** – nadávanie, posmievanie, vysmievanie, urážanie, zosmiešňovanie, vyhrážanie a pod.,
- **psychická manipulácia** – plnenie nezmyselných prianí agresora, vydieranie agresorom, nosenie vecí, peňazí, desiat, písanie úloh a pod.,
- **poškodzovanie a kradnutie vecí** – ničenie školských pomôcok a osobných vecí obeť, počarbanie zošitov, trhanie knižiek, lámanie pravítok, špinenie a ničenie oblečenia a pod.

4. Kto je agresor ?

Agresor býva zväčša egoistický jedinec, ktorému je cudzia úcta k iným ľuďom, nerozumie problémom iných, nevie, čo je empatia.

Odborníci rozlišujú dva typy agresorov:

5. **príležitostný agresor** – je žiak, ktorý potrebuje jasné a pevné pravidlá a mal by poznať dôsledky svojich činov,
6. **chronický agresor** – je žiak nevyrovnaný, problémový, u ktorého len veľmi ťažko dokážeme zmeniť správanie. Bez odbornej pomoci sa bude pravdepodobne dopúšťať trestnej činnosti aj v budúcnosti.

4.1 Charakteristické znaky agresora sú:

- nadpriemerne telesne zdatný, silný, obratný,
- inteligentný, čo mu umožňuje vymýšľať rafinované formy agresie,
- sebaistý, často poškodený nevhodnou výchovou,
- typická je túžba dominovať, ovládať druhých, bezohľadne sa presadzovať,
- ľahko sa urazí, je vzťahovačný,
- ubližovať druhým mu robí radosť,
- určitú úlohu tu má temperament (impulzivita) posilňovaný rodinnou výchovou (nedostatok záujmu, citový chlad, ponižovanie, fyzické násilie, agresívne správanie rodičov),
- žiak sa chce týmto spôsobom zaradiť do partie.

5. Kto býva najčastejšie obeťou šikanovania ?

Obeťou šikanovania sa môže stať každý. Kritériá na jej výber v kolektíve sú rozmanité. Niekedy je to otázkou náhody. Spravidla však obeť šikanovania majú nízke sebavedomie, považujú sa za slabé a nezaujímavé, submisívne sa podriaďujú. Ťažko sa presadzujú medzi rovesníkmi.

5.1 Najčastejšie sa terčom agresie stávajú žiaci:

- ktorí sa dobre učia, ochotne pomáhajú, sú usilovní a svedomití,
- ktorí sa od skupiny odlišujú pre nejakú zvláštnosť - handicapovaní jedinci a pod.,
- ktorí majú v škole málo kamarátov,
- ťažšie nadväzujú kontakty,
- žiaci citliví, tichí, utiahnutí, nepriebojní, slabší,
- žiaci zo sociálne slabších vrstiev - menej atraktívne oblečení, hygienicky zanedbaní,
- jedinci, ktorí provokujú vlastným správaním.

5.2 Charakteristické znaky obete šikanovania sú:

Šikanovaní žiaci často nevedia rodičom, učiteľom ani iným dospelým osobám povedať o tom, že sú šikanovaní, ale svojim zmeneným správaním skryto volajú o pomoc:

- počas prestávok bývajú sami a nemajú kamarátov;
- pôsobia smutne, neisto, ustrašene,
- pod rôznymi výhovorkami sa vyhýbajú škole,
- spolužiaci ich prehliadajú, odmietajú, nechcú vedľa nich sedieť,
- vyhľadávajú „bezpečnú“ cestu domov – pripájajú sa k dospelým, vyčkávajú, kým všetci spolužiaci neodídu,
- náhle sa zhoršuje ich školský prospech,
- majú odreniny, modriny, škrabance, ktoré nevedia vysvetliť,
- často ich pred odchodom do školy pobolieva hlava, brucho.

6. Šikanovanie a zákon

Šikanovanie môže v určitých prípadoch napĺňať skutkovú podstatu **trestného činu** alebo **priestupku**.

Šikanovanie žiakov môže napĺňať skutkovú podstatu **priestupku**:

- a) **proti občianskemu spolunažívaniu,**
- b) **proti majetku.**

Zodpovedný za priestupok je ten, kto v čase spáchania priestupku dovŕšil štrnásť rok svojho veku. Ak v čase spáchania priestupku dovŕšil žiak štrnásť rok a neprekročil osemnásť rok svojho veku, zaraďuje sa do kategórie „**mladistvých**“.

Šikanovanie môže napĺňať skutkovú podstatu **trestného činu**. **Žiak, ktorý je agresorom, môže byť trestne stíhaný najmä za trestný čin:**

- a) ublíženia na zdraví,
- b) obmedzovania osobnej slobody,
- c) lúpeže,
- d) vydierania,
- e) hrubého nátlaku,
- f) nátlaku,
- g) porušovania domovej slobody,

- h) sexuálneho násillia,
- i) sexuálneho zneužívania,
- j) krádeže,
- k) neoprávneného užívania cudzej veci,
- l) poškodzovania cudzej veci,
- m) nebezpečného vyhrážania sa,
- n) nebezpečného prenasledovania,
- o) výroby detskej pornografie,
- p) rozširovania detskej pornografie,
- q) prechovávanlia detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení,
- r) ohovárania.

Trestne zodpovedný je ten, kto v čase spáchania činu dovřšil štrnásly rok svojho veku. Žiaci, ktorí v čase spáchania trestného činu dovřšili štrnásly rok a neprekročili osemnásly rok svojho veku sa podľa trestného zákona zaraďujú do kategórie „mladistvých“.

Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec, ktorému je známy prípad šikanovania a neprijme žiadne opatrenie, môže byť stíhaný najmä za trestný čin:

- a) neprekazenia trestného činu,
- b) neoznámenia trestného činu
- c) ublíženlia na zdraví.

7. Prevencia šikanovania

Prevencia šikanovania v školách je súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu.

1. Určitou formou prevencie je aj **pozitívny vplyv osobnosti pedagogického zamestnanca** v rámci každodenného vyučovania.
2. Prevencia je **obsahom rôznych predmetov a prierezových tém vyučovania ako je:**
 - osobný a sociálny rozvoj,
 - mediálna výchova,
 - multikulturálna výchova,
 - ochrana života a zdravia,
 - výchova a vzdelávanie k ľudským právam,
 - výchova k občianstvu,
 - boj proti extrémizmu,
 - výchova k manželstvu a rodičovstvu
3. S prevenciou úzko súvisí aj pocit **spolupatričnosti a sociálne cítenie**, ktoré sa formujú **organizovaním súťaží, hier, prednášok alebo diskusií** v rámci výchovno – vzdelávacieho procesu v spolupráci s inými subjektmi.

Za systémové aktivity školy v oblasti prevencie šikanovania v plnej miere zodpovedá **riaditeľ školy**. Pri príprave a realizácii celoškolskej stratégie riaditeľ:

- vytvára v škole pozitívne prostredie,
- podporuje prosociálne správanie a vzťahy študentov,
- v školskom poriadku určuje pravidlá správania sa vrátane sankcií za ich porušenie.

Riaditeľ školy, výchovný poradca (VP), koordinátor prevencie sociálnej patológie (KPSP) a triedny učiteľ priebežne oboznamujú s podstatou, formami, nebezpečnými dôsledkami šikanovania a jej prevenciou všetkých žiakov školy, ich zákonných zástupcov ako i všetkých zamestnancov školy. Pri realizácii preventívnych činností venujú zvýšenú pozornosť **efektivite týchto činností**. Za efektívnu stratégiu v príslušnej oblasti sa nepovažujú jednorazové činnosti, kultúrne podujatia, moralizovanie a zastráňovanie.

Riaditeľ školy:

- 1) určuje spôsoby používania informačno-komunikačných technológií (mobilných telefónov, tabletov, počítačov a iných komunikačných technológií) v priestoroch školy,
- 2) rozpracúva podrobnosti prevencie a riešenia šikanovania žiakov vo vnútornom predpise školy,
- 3) zabezpečuje v súlade s pracovným poriadkom školy zvýšený dozor pedagogických zamestnancov cez prestávky, pred začiatkom vyučovania, po jeho skončení a v čase mimo vyučovania, najmä v priestoroch, kde k šikanovaniu už došlo alebo by k nemu mohlo dochádzať,
- 4) oboznamuje pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov so spôsobom oznamovania šikanovania a preverovania šikanovania,
- 5) informuje o postupe pri zistení šikanovania, najmä pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, žiakov, zákonných zástupcov žiaka,
- 6) zabezpečuje zverejnenie kontaktných údajov inštitúcií, ktoré sa prevenciou a riešením šikanovania zaoberajú,
- 7) určuje v pracovnom poriadku školy povinnosť zamestnancov školy oznamovať podozrenie zo šikanovania,
- 8) zabezpečuje vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie šikanovania, vrátane kyberšikanovania,
- 9) spolupracuje s odbornými zamestnancami príslušného centra pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie (ďalej len „centrum“) a ďalšími odbornými pracoviskami poradenských služieb a preventívnych služieb v regióne,
- 10) zapája do prevencie šikanovania žiacku školskú radu, radu školy a zriaďovateľa.

8. Metódy riešenia šikanovania

Riaditeľ školy zostavuje tím zamestnancov školy, ktorý navrhuje a zabezpečuje odborný postup pri riešení šikanovania. Riaditeľ školy pri zisťovaní a preverovaní šikanovania najmä:

- a) zabezpečí bezodkladnú pomoc obetiam a ochranu obetí,
- b) zabezpečí dozor v triede, kde sa preveruje šikanovanie,
- c) vykonáva opatrenia na zabránenie novej krivej výpovede agresora jeho izoláciou počas preverovania šikanovania,

- d) preveruje šikanovanie bezodkladne v čase, keď agresor nie je ešte dohodnutý na spoločnej výpovedi s obeťou, svedkami alebo inými osobami, ktoré na šikanovanie upozornili,
- e) zabezpečí, aby obeť nebola konfrontovaná s agresorom,
- f) zabezpečí zistenie vhodných svedkov a uskutočnenie individuálnych rozhovorov alebo konfrontačných rozhovorov so svedkami,
- g) uchováva dôkazy pri podozrení na kyberšikanovanie,
- h) kontaktuje vo vzťahu k obeť, agresorovi a svedkovi šikanovania:
 - zákonných zástupcov,
 - osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa,
- i) kontaktuje miestne príslušné centrum,
- j) zabezpečí použitie anonymnej dotazníkovej metódy,
- k) vedie písomné záznamy o riešení jednotlivých prípadov šikanovania,
- l) zabezpečí pri rozhovoroch prítomnosť najmenej dvoch pedagogických zamestnancov alebo odborných zamestnancov,
- m) ohlasuje príslušným útvarom Policajného zboru podozrenie na spáchanie priestupku alebo trestného činu.

9. Opatrenia na riešenie šikanovania

1. Opatreniami na riešenie šikanovania pre obeť a jej zákonných zástupcov sú najmä:

- a) odporúčanie vyhľadať poradenstvo a individuálnu odbornú starostlivosť pre obeť šikanovania,
- b) zabezpečenie skupinového intervenčného programu v spolupráci s centrom,
- c) zaistenie bezpečia obeť.

2. Opatreniami na riešenie šikanovania pre agresora a jeho zákonných zástupcov sú najmä:

- a) odporúčanie zákonným zástupcom agresora vyhľadať odbornú starostlivosť centra,
- b) preloženie agresora do inej triedy alebo do inej výchovnej skupiny, ak je agresor schopný stále ohrozovať svoje okolie,
- c) uloženie opatrenia vo výchove podľa § 58 ods. 2 a 3 zákona.

4. Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec je povinný šikanovanie, alebo podozrenie zo šikanovania medzi žiakmi bezodkladne riešiť a každej jeho obeť bezodkladne poskytnúť pomoc.

10. Spolupráca školy s orgánmi činnými v trestnom konaní a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Riaditeľ školy je povinný oznámiť orgánom činným v trestnom konaní podozrenie, že žiak sa dopustil:

- a) šikanovania,
 - b) spáchania trestného činu alebo opakovane páchal priestupky v súvislosti so šikanovaním.
- Riaditeľ školy je povinný orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznámiť:**

- a) podozrenie zo šikanovania,
- b) skutočnosti, ktoré ohrozujú obeť, agresora alebo svedkov,
- c) opatrenia, ktoré prijal v súvislosti so šikanovaním.

11. Spolupráca školy so zákonnými zástupcami žiakov

- A. Pri podozrení na šikanovanie žiaka spolupracujú riaditeľ školy, VP, KPSP a ďalší pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci s rodinou obeť a s rodinou agresora.
- B. Pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci dbajú pri rozhovore so zákonným zástupcom obeť, agresora alebo svedka najmä na zachovanie dôvernosti informácií.
- C. Riaditeľ školy môže odporučiť zákonným zástupcom agresora umiestniť agresora na dobrovoľný diagnostický pobyt do diagnostického centra alebo do liečebno-výchovného sanatória.
- D. O úkonoch podľa tohto článku osoba poverená riaditeľom školy vyhotovuje zápis, z ktorého po jednom vyhotovení poskytne každej zo zúčastnených osôb.

Táto smernica nadobúda účinnosť 1. januára 2019.

Vypracovala: PhDr. Emília Lamošová
výchovný poradca

PaedDr. Jozef Zanolit
riaditeľ školy